

درس چهاردهم فارسی
موضوع: یاد حسین (ع)
پایه: هشتم (دوره می اول متوسط)
تهیه کننده: زهرا چهارراهی
دیرستان: ۱۵ خرداد
استان: تهران
منطقه: ۴ تهران

در سرودهٔ زیر، شاعر با لحنی سوگوارانه، حسرت و افسوس، و سوز و اندوه خود را

نسبت به واقعهٔ کربلا و شهادت امام حسین علیه السلام و یارانش بازگو می‌کند.

هنگام خوانش این اثر، به این حالت باید توجه کرد و با قرار دادن خود در آن حال

و موقعیت، متن را با لحن مناسب خواند.

قافیه ردیف

که ردیف سخنش آمده یک سر، تشه
 خامه با سوز، رقم کرد به دفتر تشه
 بود آن خسرو بی لشکر و یاور تشه
 غرقه بحر بلا بود در آن بر تشه
 می‌پیدی دلشان، سوخته در بر تشه
 نسل حیدر همه از اکبر و اصغر تشه
 آنکه سیراب کند در لب کوثر تشه؟
 ماند بر یاد حسین تا صف محشر تشه
 بر ورق کرد رقم، بس که مکرر تشه

قافیه ردیف

شد چنان از تفِ دل، کام سحنور، تشه
 خشک گردید هم از دودِ دل و دیده، دوات
 آه و افسوس از آن روز که در دشت بلا
 با لب خشک و دل سوخته و دیده تر
 همچو ماهی که فتنه ز آب برون، آل نبی
 آل احمد همه عطفان ز بزرگ و کوچک
 تشه لب کشته شود در لب شط از چه گناه
 برد عباس جوان، ره چو سوی آب فرات
 کشت از گلک «فدایی» چو دلش دود بلند

۱

قالب شعر : قصیده

مصراع اول با مصراع
 های زوج هم قافیه
 است .

۵

موضوع قصیده : مدح
 پادشاهان و بزرگان،
 وصف طبیعت و ..
 تعداد بیت های آن
 معمولا بین ۱۵ تا ۷۰
 بیت است

۱
گرما، حرارت
دهان منظور شاعر
شد پخان از تَفِ دل، کام سُخَنور، تَشَنه
که ردیف سُخَش آمده یک سر، تَشَنه ۲ جمله

معنی بیت: از شدت گرمای وجود شاعر، دهانش خشک شد که تمام ردیف شعر خود را تشنه آورد.

آرایه ی بیت: ۱: تکرار تشنه
۲: دل: منظور شاعر

شک کردید هم از دودِ دل و دیده، دوات ^{قلم دان}
خامه با سوز، رقم کرد به دفتر تشنه ^{نوشت} ۲ جمله

معنی بیت: جوهر قلم دان به خاطر آه و ناله ها و اشک های سوزناک شاعر خشک شد و قلم با ناله و سوز و واژه ی تشنه را نوشت.

آرایه ی بیت: ۱: تشخیص: نوشتن قلم با سوز   ۲: مراعات نظیر: دوات، خامه
۳: واج آرایه حرف ((د)) در مصراع اول

منظور

شبه

پادشاه، منظور امام حسین

کربلا

دریغ و حسرت

جمله

بود آن خرو و بی لشکر و یاور تشنه

آه و افسوس از آن روز که در دشت بلا

هسته

وابسته پیشین، صفت اشاره

گروه اسمی

معنی بیت: افسوس می خورم که امام حسین (ع) و یارانش، در روز عاشورا در دشت کربلا بدون لشکر و یاور بود

آرایه ی بیت: ۱: تشبیه: دشت بلا ((بلا به دشت تشبیه شده است))

۲: جناس: آه و آن

با لب خشک و دل سوخته و چشم دیده تر غرقه بحر دریا بلا بود در آن بر تشنه جمله خشکی، منظور کربلا

معنی بیت : امام حسین (ع) در حالی که لب هایشان از شدت تشنگی خشک شده بود و بسیار اندوهگین بودند و چشمانشان اشکبار بود در دریایی از بلاها و سختی ها گرفتار شده بودند

آرایه ی بیت : ۱: تشبیه : بحر بلا (بلا به بحر تشبیه شده) / ۲: مراعات نظیر بین دیده ، دل و لب / ۳: بحر و بر جناس ناقص / ۴: غرق دریای بلا بودن کنایه از دچار مصیبت و سختی بودن / ۵: دل سوخته کنایه از ناراحت بودن /

سینه ، پهلو
می‌تپیدی دلشان، سوخته در بر تشنه ۲ جمله

مخفف افتد
خاندان پیامبر
همچو ماهی که فتد ز آب برون، آل نبی

۵

معنی بیت : دل خاندان پیامبر (ص) مثل ماهی که از آب بیرون می‌افتد در سینه از شدت تشنگی بی‌قراری می‌کرد .

آرایه ی بیت : ۱ : تشبیه : آل نبی همچو ماهی
۲ : مراعات نظیر : آب ، ماهی
۳ : دل تپیدن کنایه از بی‌قراری
۴ : دل سوخته کنایه از ناراحت بودن

خانداں آک احمد هم عظشان ز بزرگ و کوچک ^{تشنه}
نسل حیدر هم از اکبر و اصغر ^{تشنه} ۲ جمله

معنی بیت : همه ی خانداں پیامبر (ص) و نسل حضرت علی (ع) از کوچک و بزرگ تشنه بودند.

آرایه ی بیت : ۱ : تضاد بزرگ و کوچک

۲ : تضاد : اصغر و اکبر

۳ : مراعات نظیر : احمد، حیدر، اکبر، اصغر

رود بزرگ   امام حسین (ع)   چشمه‌ای در بهشت
تشنه لب کشته شود در لب شط از چه گناه   آنکه سیراب کند در لب کوثر تشنه؟ ۲ جمله

معنی بیت : امام حسین (ع) که در بهشت، تشنه‌ها را سیراب می‌کند، به چه گناهی باید در کنار رود بزرگ تشنه بماند و کشته شود؟

آرایه‌های بیت : ۱: تضاد تشنه و سیراب

۲: جناس تام (لب، عضوی از بدن _ لب شط : کنار شط)

۳: تلمیح به آیه ی ((بای ذنب قتلت، به جرم کدامین گناه کشته شدند))

۴: تکرار : کلمه ی لب   ۵: مراعات نظیر : تشنه، سیراب، شط، کوثر

نام رودی در عراق
بُرد عباس جوان، ره چو سوی آب فرات
قیامت
ماند بر یاد حسین تا صفِ مخمر تشنه ۲ جمله

معنی بیت : حضرت عباس (ع) که جوانمرد بود وقتی به آب فرات رسید به یاد حسین (ع) و یارانش که همگی تشنه بودند آب ننوشید و تا روز قیامت تشنه ماند .

آرایه ی بیت : ۱ : تلمیح به داستان حضرت عباس که برای بردن آب برای یاران امام حسین رفت وقتی به رود فرات رسید با آنکه تشنه بود به یاد تشنگی امام حسین (ع) و کودکان افتاد و آب نخورد .

کشت از کلک ^{قلم} «فدایی» چو دلش دود بلند ^{منظور آه و ناله}
بر ورق کرد رقم، ^{نوشت} بس که مکرر ^{پی در پی} تشنه ^{۲ جمله}

معنی بیت : فدایی (شاعر) از بس که روی دفتر واژه‌ی تشنه را نوشت . از قلم او هم مانند دلش دود و ناله بلند شد .

آرایه‌ی بیت : ۱ : تشبیه کلک به دل
۲ : تناسب : کلک ، ورق

از شاعران و مرثیه سرایان بزرگ عاشورایی در عصر قاجار است. شعر **((یاد حسین))** گزینشی از طولانی ترین قصاید استوار عاشورایی به شمار می رود.

هنر شاعری فدایی در **تصویر آفرینی های بدیع** است .
سرودهای وی با عنوان **((سوگنامه ی عاشورایی))** یا **((مقتل فدایی))** است

- ۱ در متن درس، به نام کدام حماسه‌سازان واقعه کربلا اشاره شده است؟
امام حسین (ع)، حضرت عباس (ع)، حضرت علی اکبر (ع)، حضرت علی اصغر (ع)
- ۲ چرا حضرت عباس علیه السلام یکی از اسوه‌های جوانمردی در واقعه کربلا شمرده می‌شوند؟
۱: در کربلا برای ایشان نامه آوردند اگر از امام حسین (ع) جدا شود در امان خواهد ماند ولی ایشان نپذیرفتند ۲: وقتی به آب فرات رسیدند از آب ننوشیدند به دلیل اینکه امام حسین و کودکان تشنه بودند ۳: یک لحظه امام را رها نکردند
- ۳ به نظر شما چگونه می‌توان یاد شهدای واقعه کربلا را زنده نگه داشت؟
با جستجو در اهداف آن بزرگوار و آگاه شدن از راهشان و پیروی از آن و عمل کردن به راه آنان
- ۴ .....

قافیه: به کلماتی که در انتهای مصراع بیایند و در حرف آخر مشترک باشند، قافیه گفته می شود.

ردیف: به کلماتی که دقیقا عین هم باشند و بعد از قافیه بیایند ردیف می گویند، وجود ردیف در شعر اجباری نیست.

بیت های زیر هم قافیه و هم ردیف دارند :

۱: شد چنان از تف دل کام سخنور تشنه که ردیف سخنش آمده یکسر تشنه

↓
تشنه
↓
ردیف

↓
یکسر
↓
قافیه

↓
سخنور
↓
قافیه

↓
تشنه
↓
ردیف

۲: مسلمانان مرا وقتی دلی بود که با وی گفتمی هر مشکلی بود

↓
بود
↓
ردیف

↓
مشکلی
↓
قافیه

↓
دلی
↓
قافیه

↓
بود
↓
ردیف

بیت‌های زیر ردیف ندارند :

بی نام تو نامه کی کنم باز

قافیه

۱: ای نام تو بهترین سر آغاز

قافیه

شیر حق را دان منزه از دغل

قافیه

۲: از علی آموز اخلاص عمل

قافیه

ردیف نقش مهمی در :

- ۱: افزایش موسیقی شعر
- ۲: کامل کردن معنای هر بیت
- ۳: انتقال پیام نهایی در شعر

پیش‌تر با «ردیف» در شعر فارسی آشنا شده‌اید. یک بار دیگر شعر فدایی را بخوانید و بر واژه پایانی هر بیت تأمل کنید. کاربرد هنری ردیف، سبب زیبایی، گیرایی و گوش‌نوازی این شعر شده است. شاعر با بهره‌گیری از واژه «تشنه»، تصویری از حس و حال عمومی گسترده در واقعه عاشورای سال ۶۱ هجری ارائه کرده است.

تکرار مناسب این واژه، فریاد «العطش» را در سراسر فضای موسیقایی شعر نشان می‌دهد. طنین ردیف «تشنه»، تصویر مورد نظر شاعر را در ذهن و زبان خواننده و شنونده مجسم می‌نماید و بر بار عاطفی و احساسی کلام گوینده می‌افزاید.

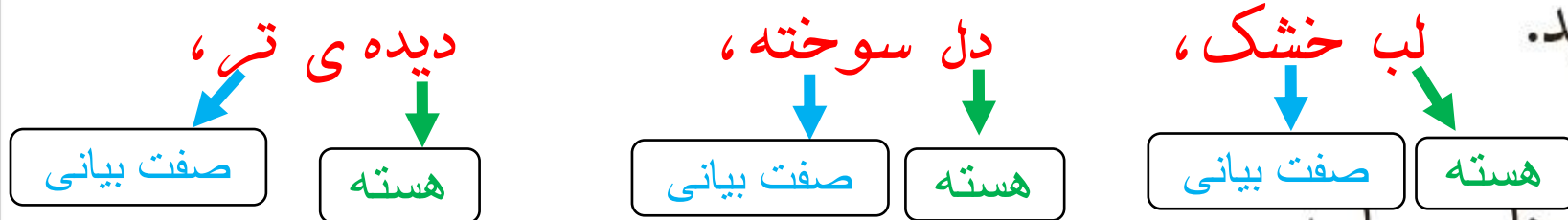
بنابراین ردیف، علاوه بر آنکه نقش مهمی در افزایش موسیقی شعر دارد، در کامل کردن معنای هر بیت و انتقال پیام نهایی آن نیز مؤثر است.

فعالیت‌های نوشتاری

۱ واژه‌های متضاد را از متن درس بیابید و آنها را کنار یکدیگر بنویسید.

۱: بر و بحر ۲: سیراب و تشنه ۳: بزرگ و کوچک ۴: تر و خشک ۵: اصغر و اکبر

۲ در مصراع اول بیت چهارم درس، گروه‌های اسمی را بیابید و نوع وابسته‌های هر یک را مشخص کنید.

۳ از متن درس، یک جناس بیابید.

با لب خشک و دل سوخته و دیدگی تر غرقه‌ی بحر بلا بود در آن بر تشنه

۴ از متن درس، سه گروه اسمی بیابید که در آنها صفت اشاره به کار رفته باشد.

۱: آن خسرو بی لشکر (وابسته‌ی پیشین، صفت اشاره) ۲: آن روز (آن وابسته پیشین، صفت اشاره) ۳: آن بر (آن، صفت اشاره)

شاد و تندرست
باشید
چهارراهی